

EĞLENCE KÜLTÜRÜNÜN DEĞİŞİMİNİN MEKANA ETKİSİ: ANKARA – BAHÇELİEVLER, AŞKABAT CADDESİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

THE EFFECT OF THE CHANGE OF ENTERTAINMENT CULTURE ON THE
SPACE: AN INVESTIGATION ON ANKARA - BAHCELIEVLER ASKABAT
STREET

Dr. Öğr. Gör. Fulay UYSAL BİLGE

Atılım Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık
Bölümü, fulay.uysal@atilim.edu.tr

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0002-6625-0235

ÖZET

Günümüzde sermayenin etkinliği ve teknolojinin gelişmesi, eğlence kültürü ve tüketimin iç içe geçmesinde etkili olmaktadır. Çalışma, Ankara’da, modernizmle birlikte değişen eğlence kültürünün; Bahçelievler Aşkabat Caddesinde yer alan mekânlara etkisinin günümüze kadar olan değişimlerinin neler olduğu sorusundan yola çıkmıştır. Öncelikle, modernleşme ile birlikte Ankara’da yaşanan eğlence kültüründeki değişimi tarihsel süreç içerisinde anlamak için, toplumun günlük eylemleri ve eğlence anlayışları irdelenmektedir. Söz konusu değişimin Bahçelievler mahalle dokusu içerisindeki etkisini açıklamak için, Bahçelievler’in oluşumu ve Aşkabat caddesinin Bahçelievler mahalle dokusu içindeki yeri belirlenmiştir. Çalışmada, eğlence mekânlarının değişimi, fiziki mekân ve toplumsal ilişkilerin farklılaşması üzerinden yorumlanarak değerlendirilmektedir. Alanda fiziki mekân değerlendirmeleri yapılırken, mekânsal değişimler harita ve görsellerle desteklenmektedir. Bu çalışmayla, Ankara’da bir mahalle dokusu içerisinde yer alan Bahçelievler Aşkabat Caddesinin günlük yaşantı deneyimleri ve eğlence kültürüyle olan ilişkisini esas alan bir çerçeve oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu ilişkinin, toplumsal eylemlerin eğlence üzerinden gerçekleştiği bir kamusal alan olan Aşkabat Caddesinin mekânsal değişimine olanak sağladığı açığa çıkmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmayla, toplumun gündelik yaşantı faaliyetleri ve eğlence anlayışı üzerinden caddenin karakteristik özelliklerini şekillendirdiği ve ekonomik değer yaratma kaygısıyla eğlence mekânlarının değişiminin yanında, eğlence ögesinin anlam ve biçiminin değişikliğe uğradığı ortaya çıkmaktadır.

1.GİRİŞ

Birey gündelik alışkanlıkları içinde, eylemleri doğrultusunda kent mekânında var olmaya çalışır ve mekânın dönüştürülmesinde rol oynar. Kentte yaşayan bireyin kentteki rolü, kentteki fiziksel sabit donatılar kadar önemlidir. Birey kentte tanımlanan fiziksel donatıları eylemleriyle geliştirir, kent mekânının içinde aktif olarak yer alır (Lynch, 1960).

Bu sebeple, kent mekânlarının sadece işlevsel özellikleri ile değil, tanımlayıcı özellikleri ile beraber düşünülmesi gerekir (Orhan, 2018). ¹Lefebvre'e göre, kent sosyal etkileşimin gerçekleştiği yerdir. Mekanın anlamını düşünürken, mekan ve toplumun karşılıklı bir ilişkisi olduğunu savunarak, mekanı ilişkiler bütünü olarak ele alır (Lefebvre, 1991).

Teknolojinin gelişmesi ve üretimin artması aktif insan gücüne olan gereksinimi azaltmış, çalışan için boş zaman kavramını beraberinde getirmiştir. Boş zamanın ortaya çıkmasıyla, kapitalist düzen, bir tüketim pazarı oluşturmuştur. Roberts, boş vakti tüketimle ilişkilendirerek, insanların bu zamanlarını alışveriş merkezlerinde geçirip, vitrinlerin albenisine tutulmuş bir bilinç içinde olduklarına dikkat çekmektedir (Roberts, 1999:170).

Tüketim ve eğlence kültürünün iç içe geçtiği günümüzde, eğlence mekânının değişiminin de fiziksel mekân ve toplumsal ilişkilerin değişimi üzerinden yorumlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kültür, tarihsel süreç içerisinde, birbiri üzerine şekillenen, değişen ve birbiriyle ilişkilenen gerçekleri içermektedir. Kültür kavramında olduğu gibi eğlence kültürünü de tarihsel süreç içerisinde ele almak gerekmektedir. Eğlence kültürü, kültür kavramında olduğu gibi, değişim ve dönüşüm ile yapılanmaktadır. Bu sebeple günümüz eğlence kültürünü ve içeriğini kavramak için tarihsel bağlamda analiz etmek gerekmektedir. Dolayısıyla çalışma alanı olarak seçilen Ankara Bahçelievler Mahallesi Aşkabat Caddesi'nin eğlence kültüründeki mekânsal değişimini anlamak için, Ankara'nın kentleşme sürecinde eğlence kültüründeki değişimini tarihsel olarak değerlendirmenin önemli olacağı düşünülmüştür.

1.YÖNTEM

Çalışmada öncelikle, Ankara'da tarihsel süreç içerisinde eğlence kültüründeki değişim ve mekana yansımaları tartışılacaktır. Diğer bölümde, çalışma alanı olarak seçilen Ankara Bahçelievler Mahallesi'nin yerleşimi ile ilgili bilgi verilerek, Bahçelievler Aşkabat Caddesi'nin mekânsal analizi değerlendirilecektir. Değerlendirmelerden sonra, eğlence kültüründeki değişimin Bahçelievler Mahalle dokusu içerisinde yer alan Aşkabat Caddesi'ndeki mekânsal biçimlenmeye etkisi, fiziki mekan değerlendirmeleri, gözlemler ve farklı yıllara ait görsellerle ortaya çıkartılmaktadır. Mekânsal değişimler tartışılırken, eğlence öğesinin anlam ve biçimindeki farklılaşma da ele alınmaktadır. İncelemeler sonucu ortaya çıkan analizlerle, bulgular ve sonuç oluşturulmaktadır.

2.ANKARA'DA TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE EĞLENCE KÜLTÜRÜNDEKİ DEĞİŞİM VE MEKÂNA YANSIMASI

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'nın başkentlik olgusu ile nüfus artmış ve günlük yaşamdaki eylemlerin çeşitliliği kenti dinamik bir kent olgusuna dönüştürmüştür. Kentin başkent olma fonksiyonu oluşturulurken eğlence aktivitesi de hem ideolojik hem de mekânsal olarak planlanmıştır. 1924-1925 Lörcher planı ve 1932 Jansen planında kent, kamusal eğlence mekânları sunacak şekilde tasarlanmıştır. Bu değişimle, eğlence mekânlarında çeşitlilik artmış, lokantalar, pavyonlar, barlar ve meyhaneler açılmıştır (Osman, 1998). Modern yaşamın göstergesi olma amacıyla 1926-27 tarihlerinde Ulus Meydanı düzenlenerek, eğlence mekânı olarak Ankara Palas yaptırılmıştır (Çavdar 1983). Bu dönemde, kentte İstanbul'dan gelen, eğlence hayatında etkin kişilerin evlerinde verdikleri davetler eğlence hayatını canlandırmıştır. Kavaklıdere, Çankaya, Dikmen, Keçiören, Etlik ve Dikmen'deki bağ evleri, bu dönemin eğlence mekânları olmuşlardır (Adam, 1985).

¹ Orhan, M. (2018). The Impacts of The Building and Street Interface Relationship on Urban Space Quality. In B. C. Arabacıoğlu, P. Arabacıoğlu (Eds.), 4th International Conference on NewTrends in Architecture and Interior Design Proceedings Book (pp. 187-191). ISBN:978-605-66506-5-9

Resim 1. Ankara Palas (Ergir, 2012)
Resim 2. Taşhan, 1926 (Bayraktar, 2016)

1930-1950 Döneminde; pastaneler, pavyonlar, sinema ve tiyatrolar, dinlenme, eğlenme ve kültürel faaliyetlerin mekânlarını oluşturmuştur. Yeni mekânların sayılarının artması, imar planları ve faaliyetlerini değiştirmiştir. Taşhan çevresinde bulunan cadde ve sokaklar, Lörcher Planı (1920-32) ile eğlence mekânlarının yer seçtiği bir bölge haline gelmiştir (Kültür Bakanlığı, 1973). Jansen Planında (1932-1957), Yenışehir idari merkez olarak belirlenmiş ve kentsel gelişme güneye doğru saçaklanmıştır. Bu kentsel gelişmenin bulunduğu konut alanlarında, alışveriş ve eğlenme mekânları bir arada tasarlanmıştır (Bademli, 1985). Üst gelir grubu ikamet etmek için Yenışehir'i tercih etmiş, eğlenme-dinlenme aktiviteleri de aynı bölge de yer almıştır. Aynı planla birlikte, eğlenme mekânlarının, Ulus'ta Stadyum, Hipodrom, Gençlik Parkı, Hacettepe Parkı ve Yenışehir'de Güvenpark, Kurtuluş ve Kızılay Meydanları ve Atatürk Bulvarı'nda olması planlanmıştır (Gültekin & Onsekiz, 2005).

Resim 3. Atatürk Bulvarı ve Güvenpark, 1935-1940 (Bayraktar, 2016)
Resim 4. Kutlu ve Özen Pastaneleri, Atatürk Bulvarı, 1940 (Bayraktar, 2016)

1940'lı yıllarda, radyo ve sinemanın dâhil olmasıyla kamusal yaşam gelişmiş, Ulus'ta ilk sinemalar ve kitapçevleri açılmıştır (Tankut, 2000). Akşamları üst düzey ve orta gelir grubunun eğlence mekânları pavyonlar olmuştur. Gündüz kullanılan eğlence mekânları ise, pastahaneler ve kıraathanelerdir. 1940'ların sonunda kentin tiyatro ve opera gibi kültürel mekânları da oluşumunu tamamlamıştır (Sargın, 2002).

Resim 5. Güvenpark, Kızılay Binası, Balin Oteli 1958 (Bayraktar, 2016)

Resim 6. Atatürk Bulvarı, 1958 (Bayraktar, 2016)

1950'li yıllarda, kentlilerin kullanımında olan parklar ve çay bahçeleri içkili gazino mekânlarına evrilmiştir (Tekeli & İlkin, 1984). 1950'lerden sonra Kat Mülkiyeti Yasası'yla caddelerde bulunan apartmanların zemin katları bilardo, bowling salonu gibi eğlence mekânlarına dönüşmüştür. Bu durum konut bölgelerinin canlanmasına yol açmıştır. 1960-1970 tarihleri arasında Atatürk Bulvarı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Meşrutiyet Caddesi, Mithatpaşa Caddelerinde inşa edilen yeni yapıların zemin katları, işyeri veya eğlence mekânları olarak düzenlenmiştir (Nalbantoğlu, 1984).

Resim 7. Emek İşhanı (Gima), 1966 (Ergir, 2012)

Resim 8. Ulus Meydanı, 1966 (Ergir, 2012)

1970'li yıllarda teknolojinin gelişmesiyle, eğlence yaşamında sinema ve televizyon yer almaya başlamıştır. Toplu konut alanlarında, kentsel hizmet ve eğlence mekânlarının bir arada bulunması planlanmıştır (Cengizkan, 2000). Lokantaların yerlerini fast-food mekânları almıştır. Gazinolar, alaturka ve alafranga tarzı içinde barındırmıştır. Ankara'nın güneyinde bulunan Çankaya ve Ayrancı yerleşmeleri arasında kalan gecekondu alanı Ankara Metropolitan Alan Nazım Planlama Bürosu (1969-83) tarafından Portakal Çiçeği Vadisi Projesi olarak, lokantalar, çeşitli oyun alanları, sinema, tiyatro ve bilardo salonları gibi eğlence mekânlarını da içinde barındırarak, planlanmıştır.

Aynı dönemde OR-AN, Mesa Siteleri gibi kendi eğlence mekânlarını içinde barındıran yerleşmeler oluşmaya başlamıştır (Altman, 1998). Kent merkezinin güneye doğru gelişmesi ve merkezde bulunan kamu kurumlarının ve iş merkezlerinin merkezin dışında yer seçmesi ile Bahçelievler, Aşkabat Caddesi ticaret ve eğlencenin odağı haline gelmiştir.

1970 - 1980 tarihleri arasında, Kavaklıdere-Çankaya'da bulunan lokanta, bar ve gece klüpleri üst düzey grubuna hitap ederken, parklar ve sinemalar, herkesin erişebildiği eğlence mekânları olmuşlardır. Bu dönemde, Ankara'da eğlence hayatı, farklı işlevlere sahip mekânlarda kendini göstermiştir. 1980 sonrası popüler kültür kitle kültürüne dönüşmüş, eğlence olgusu standartlaşmaya başlamıştır. Bu eğilim, teknolojik gelişimin eğlence alanında kullanımıyla desteklenmiştir. Teknolojik araçlarla biçimlenen eğlence merkezleri (video, elektronik oyun aletleri) büyük alan gereksiniminden dolayı kent merkezi dışında yer seçerek, kentsel gelişmeyi yönlendirmiştir (Bademli, 1985).

1980'den sonra değişen sosyal, ekonomik ve kültürel hayat, yeni politik uygulamalar ve artan arsa fiyatları mevcut kentsel çevreyi de etkilemiştir. Bu dönemde, Eskişehir Yolu'ndaki kamu, yönetsel ve eğitsel gelişimlere ait, Turizm Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı gibi yapılar, Eskişehir Yolu'nda yer almıştır. Ayrıca, Konutkent, Ümitköy ve Çayyolu gibi yerleşim birimleri aynı otoyol üzerinde oluşturulmuştur. Bu aks üzerinde yer alan Aşkabat Caddesi Bahçelievler bölgesinin en işlek caddesidir. Bu caddenin 1980 sonrası hızlı bir şekilde dönüşüm süreci yaşaması ve günümüzdeki durumu, çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

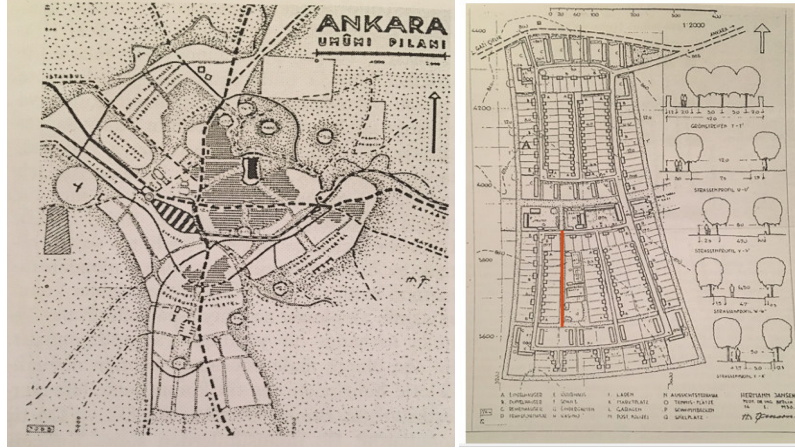
1990'larla birlikte, sermayenin etkinliği ve teknolojinin gelişmesi, kentsel mekânda değişime sebep olmuştur. Bu değişimler, eğlence mekânlarında iletişim ağlarının kullanımını yaygınlaştırmıştır. Eğlencenin sanal ortamlara taşınması, bireysel eğlenmeyi ön plana taşıyarak, bu tarz ortamlara yönelik özel mekânların oluşmasını beraberinde getirmiştir (Bayraktar, 2016). Bu durum, kentsel mekânda teknoloji ile donatılmış eğlence mekânlarının yer almasını sağlamıştır.

Bu tarihsel süreç değerlendirildiğinde, kentlinin boş zaman alışkanlıklarına ve kültürüne bağlı, kentin farklı bölgelerinde çeşitli eğlence mekânlarının geliştiği ve eğlence olgusuna bağlı bu mekânların değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada, kent merkezindeki Bahçelievler Mahallesinde bulunan konut dokusu içinde oluşan eğlence mekânlarının yoğun bir biçimde yer aldığı Bahçelievler Aşkabat Caddesi odak olarak değerlendirilmektedir. Bunların dışında Ankara'nın doğuya doğru genişlemesi ve bu alandaki üniversiteler Aşkabat Caddesi'nin yaşam tarzını etkilemiştir. Bu genişlemeyle birlikte Aşkabat Caddesi o bölge halkı, özellikle üniversite öğrencileri ve Ümitköy, Konutkent ve Beysukent'te yaşayan genç kesim için bir aktivite ve eğlence merkezi haline gelmiştir.

3. ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Ankara – Bahçelievler Yerleşimi

Bahçelievler Yerleşimi, Ankara'nın doğusu ile batısı arasında yer alan, iki bölgeyi birbirine bağlayan bir köprü ve geçiş konumu oluşturmaktadır. Bu mahalle yerleşimi, Ankara'da konut sıkıntısına çare aranırken 150 konutla başlanan, 1935'de kurulan ilk konut yapı kooperatifinden oluşmuştur. Jansen, bu planlamada komşuluk ünitesi planını uygulamıştır (Tekeli & İlkin, 1984).

Resim 9. Jansen'in Bahçelievler için oluşturduğu plan (Kansu, 2009)

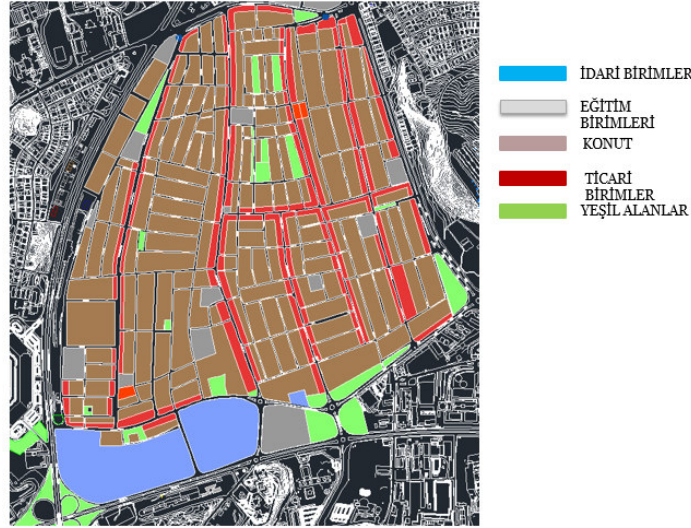
Bahçelievler'in kentsel doku dönüşümü, Ankara'nın şehirleşmesi ile birlikte devam etmiştir. Ankara'nın artan nüfusu ve hızlı şehirleşmesi ve 1950'lerden sonraki yıkıp yeniden yapma düşüncesi, iki katlı bahçeli evleri çok katlı bloklara dönüştürmüştür. Ticaretin yoğun olduğu Bahçelievler çevresindeki önemli caddelerde birçok kafe ve dükkânlarla birlikte konut yaşamı devam etmektedir. Mahalle dokusu içinde, eğlence ve ticaret mekânlarının yoğun olduğu Aşkabat Caddesi, farklı mekân ve kullanımları bir arada barındırması sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Aşkabat Caddesinin çevresinde de konut dokusunun içinde birbirine paralel caddeler bulunmaktadır (Resim 9).

Resim 10. Bahçelievler Mahallesi caddeleri (yazarın arşivinden)

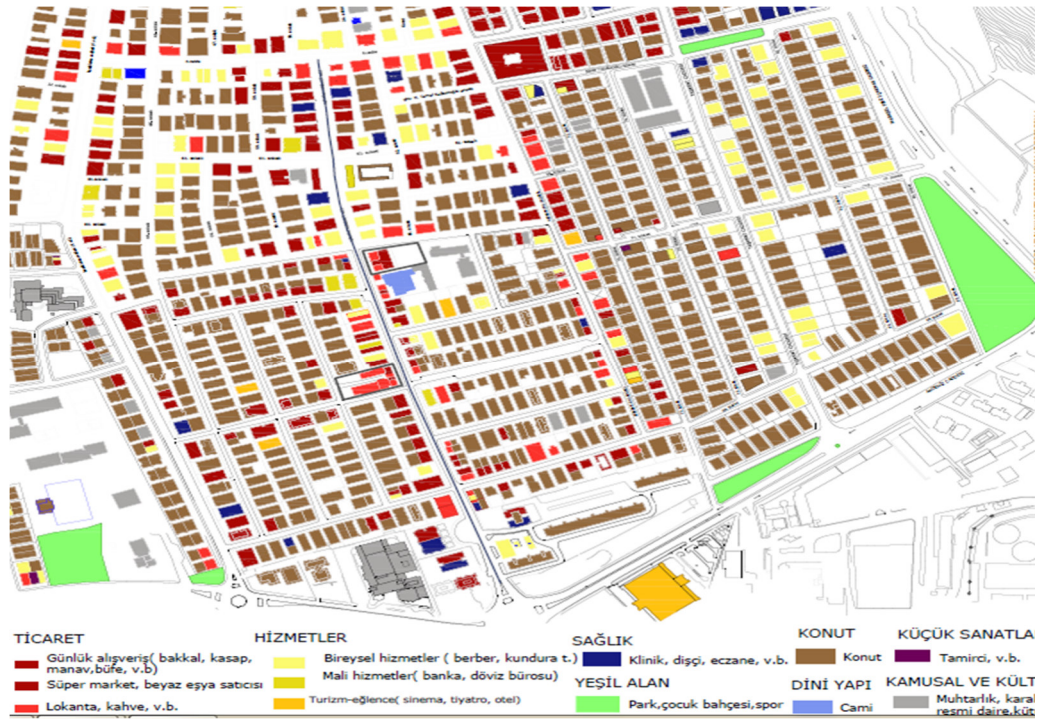
3.2. Bahçelievler Aşkabat Caddesinin Mekânsal Analizi

Araştırma konusu olarak seçilen, Aşkabat Caddesi; yaya alanları, kafeler, restoranlar, barlar gibi eğlence ve gündelik yaşantıyla ilişkili çeşitli mekânların bir arada bulunduğu, Ankara'nın Bahçelievler konut dokusu içerisinde sürekli değişen eğlence mekânlarını içinde barındıran önemli bir çalışma alanıdır. Farklı toplumsal faaliyetlere zemin oluşturan kamusal bir alandır. Etrafı ticari alanlarla çevrili olan Aşkabat Caddesi, Bahçelievler'deki yoğun kullanım içeren canlı aktivite akslarından biridir. Bu düz hat Milli Kütüphane düğüm noktası ile başlayıp, 6. Cadde ile kesiştikten sonra bitmektedir.

Resim 11. Bahçelievler Mahallesi'nin yapı adası fonksiyon analizi

Cadde, düzenli olarak bölünmüş parsellerle çevrili düz bir yol üzerinde yer alan, ticari bir çekirdek olduğu kadar bu bölgenin ana caddesi konumundadır. Küçük ölçekli parsel bölümleri çevreyi ve bu düz yolun sınırlarını belirlemektedir. Bu düz ve sınırlı hat, özellikle canlı olan yapısıyla Ankara'da en çok dikkat çeken ve ayırt edilebilen bir kent mekânıdır. Yol üzerinde süreklilik arz eden bina cepheleri, cephe renkleri ve bu cephelerde yer alan reklam panoları bu hattın şehir imajını pekiştirmektedir. İmajın oluşmasında çevrenin mekânsal yapısı ile birlikte sosyal değişkenler ve insan faaliyetleri de önemli rol oynamaktadır. Yürüyüş yollarında, ortak alanlarda ve sokaklarda yapılan açık hava faaliyetlerindeki çeşitlilik, caddenin canlı bir faaliyet merkezi olduğu imajının temelini oluşturmaktadır. Aşkabat Caddesi sınırları içinde kalan binalar 4-5 katlı apartman bloklarından oluşmaktadır. Yapılan yapı adası dokusu işlev ve zemin kat fonksiyon analizinde konut dokusu içinde, ticari alanların zemin katlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu binaların zemin katlarında kafeler, marketler, fast-food alanları, restoranlar, bankalar, giyim mağazaları ve dükkânlar yer almaktadır.

Resim 12. Bahçelievler Mahallesi'nin zemin kat fonksiyon analizi

Dar bir cadde olmasına rağmen, aynı zamanda Bahçelievler'in ana ulaşım akslarından biridir. İkincil derecedeki sokaklar tarafından kesilmesi kısa kentsel blokların oluşmasına neden olmaktadır. Caddenin üzerindeki bu ikincil derecedeki sokakların sıklığı yatay hat üzerinde iç sokaklara erişim sağlamaktadır. Bu durum, caddenin sınırlarının genişlemesine neden olmaktadır. Cadde 11 adet ikincil sokak tarafından kesilmektedir. Bu ikincil sokaklar cadde boyunca 13 adet dikdörtgen blok oluşturmaktadır. Cadde üzerindeki kısa şehir blokları, yatay hat üzerinde iç sokaklara doğru erişim sağlarken aynı zamanda caddenin geçirgenliğini de arttırmaktadır. Bunun sonucunda caddenin sınırlarında genişleme ve aktivite şekillerinde çeşitlilikler oluşmaktadır. Hâlihazırdaki bina düzenlemeleri ve cadde çevresindeki ilk planlardan gelen arazi dağılımındaki alan ve emsal değerleri, caddenin mekânsal düzenleme karakterini belirlemede etkin rol oynamaktadır. Aşkabat Caddesi üzerinde, ekonomik aktiviteler, konut kullanımı, boş zaman, dinlenme/eğlence aktiviteleri ve ulaşım, dolaşım olmak üzere dört ana aktivite gözlemlenmektedir. Konut kullanım aktivitesi ilk dikkat çekenidir. Ekonomik aktiviteler; finansal, ticari ve yemek aktiviteleri kamusal alanların dönüşümü ile giderek artmaktadır. Artan nüfus ile birlikte yeni pek çok tüketim alanı oluşmuştur. Caddenin konut dokusundan daha popüler ve ticari bir mekâna dönüşümü, boş zaman ve dinlenme aktivitelerinin oluşmasına da destek vermektedir. Halkın aktörleri boş zamanlarını kafe, fast food restoranları ve pastane teraslarında veya cadde üzerinde yürüyüş yaparak diğer kişileri gözlemleyerek veya diğerleri tarafından gözlemlenerek geçirmeyi tercih etmektedir.

Bankalar, Eser Parkın yanındaki petrol istasyonu, cadde üzerindeki askeri lojmanlar ve Eser Sitesi Aşkabat Caddesi'nin kopuk olan sınırlarını oluşturmaktadır. Ticari fonksiyonu olan bankalar ve konut fonksiyonu olan askeri lojmanlar, cadde üzerinde dinamik olmayan tamamen statik bir durumdadır. Bu binaların önünde çok az sayıda aktivite meydana gelir ve cadde ile pasif bir bağlantıları vardır. Bu yüzden bu alanlar caddenin kopuk olan sınırlarıdır ve sadece bağlantı ve geçiş işlevlerini yerine getirmektedir (Resim 13-14).

Resim 13. Eser sitesi (yazarın arşivinden)

Resim 14. Askeri lojmanlar (Web)

Aşkabat Caddesi ve Akdeniz Caddesinin bağlantısında yer alan Eser ve Adnan Ötüken Parkları, yüksek katlı Eser Bloklarının yer aldığı güneydeki parseller daha büyüktür. Bu parseller büyük yeşil alana ve daha az sert peyzaj alanlarına sahiplerdir. Parklar kullanıcıların dinlenme faaliyeti gerçekleştirmesini sağlar, cadde ile aktif bir faaliyet ilişkisi bulunmamaktadır.

Resim 15. Eser Parkı.2019 (yazarın arşivinden)

Resim 16. Adnan Ötüken Parkı.2019 (yazarın arşivinden)

Cadde'de saatlik, günlük ve sezonluk yaşantı; günlük uygulamaları başlatır, geliştirir ve son verir. Gün içinde, daha çok yeme-içme ve tüketim aktiviteleri gerçekleşmektedir. Tüketici kullanıcılar günlük aktiviteleri domine ederler. Konut bölgesi içinde yer alması sebebiyle, işe gidiş ve eve dönüş sırasında sabah ve akşamları göze çarpan bir kalabalık oluşmaktadır. Kullanıcılar caddeyi ulaşım için bir geçiş alanı olarak kullanmaktadır. Gündelik yaşantının dışında, hafta sonları ticari bir çekim merkezi olarak kentlinin bu alanda bulunduğu gözlemlenmiştir. Hafta sonları yürüyen, seyreden ve tüketen kullanıcılar cadde üzerinde belirgin bir yaya ve araç trafiği artışı meydana getirmektedir. Akşamları eğlence mekânlarına dönüşen kafeler caddenin mahalle dışından gelen kullanıcı sayısını arttırmaktadır.

Resim 17. Aşkabat Caddesi Akşam eğlence mekânları, 2015 (yazarın arşivinden)

Resim 18. Aşkabat Caddesi Akşam Yaya Faaliyetleri, 2019 (yazarın arşivinden)

Sezonluk değişimler caddenin sosyal hayatını da etkilemektedir. Sıcak hava koşullarında, günlük uygulamalar sadece kafe teraslarında olmayıp ara alanlarda ve yaya bölgelerinde de gerçekleşmektedir. Caddede yer alan ortak alanlar, kişisel sınırlardan ortak bölgelere geçiş oluşturmaktadır. Aynı zamanda kafe teraslarındaki çeşitli açık hava aktiviteleri ile yatay hareketlilik sağlanmaktadır. Gözlem yapabilme ve etkileşime geçme bu hattın çekim gücünü etkileyen özelliklerinden biridir.

Cadde; Bahçelievler semtindeki bir düğüm noktası olarak da davranmaktadır. Az katlı binaların oluşu, faaliyetlerin çeşitliliğini arttıran sokak köşelerine sahip olmasını sağlamaktadır. Faaliyetlerin yer aldığı caddede, bazı mekânlar fiziki özelliklerinin yanında faaliyet yoğunlukları ile de ayırt edilmektedir. 70. Sokağın köşesinde Starbucks tarafından kullanılan alan caddenin en aktif sınırlarından birisi olarak dikkat çekmektedir. Sokağa doğru bakan kafeye ait sandalyeler insanların etrafta olan biteni izlemelerini sağlamaktadır. Bu durum temel kentsel mekân faaliyetlerinden biri olan halkın izleme faaliyetini geliştirmektedir.

69. Sokak kesişiminde yer alan Bulka Pastanesi ve Burger King caddede yer alan düğüm noktalarıdır. Bu alanlardaki açık hava faaliyetlerine ve trafik yoğunluğuna bağlı olan canlılık, bu noktaların imajını da önemli hale getirmektedir (Resim 14-15)

Resim 19. Bulka Pastanesi – Burger King, 2005 (yazarın arşivinden)

Resim 20. 70. Sokağın köşesi Starbucks, 2019 (yazarın arşivinden)

Alçak binalar ve ikincil sokakların kesişmesiyle birlikte yaya yürüyüş yolları yeni faaliyet tiplerini ve ara sokaklardaki canlılığın oluşumunu sağlamaktadır. Aynı zamanda paralel sokakta yer alan Büyülü Fener Sineması, eğlence ve tüketim dışındaki kültürel faaliyet kalıbı olarak kendini göstermekte ve sokak yaşantısını etkilemektedir.

3.3.Eğlence Kültüründeki Değişimin Aşkabat Caddesindeki Mekânsal Biçimlenmeye Etkisi

2000 yılı öncesinde; cadde insanların birçok gündelik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabileceği kendi içerisinde kendine yetebilen bir yaşam alanı olarak yer almaktaydı. Cadde üzerinde konutlarla birlikte mahallelinin gündelik ihtiyacını karşılayacak küçük dükkânlar (kasap, fotoğrafçı, manifaturacı, yorgancı, yufkacı, manav), bakkallar ve hırdavatçı gibi küçük esnaf bulunmaktaydı. Ayrıca mahallelinin buluşma ve etkileşim mekânı olan pastaneler (Bulka, Zürih, Seda pastaneleri), kültürel aktivitelerini karşılayan; Dedeman Sineması, Zevkli Sineması, Arı Sineması, Best Müzik ve Kitabevi, Kelepir Kitabevi gibi mekânlar yer almaktaydı. Ancak bugün, başlangıçta yer alan ticari ve toplumsal amaçlı kullanımlar, pek çok yeni tüketim mekânıyla yer değiştirmiştir. Bahçelievler Mahallesi'nde ikamet eden kişilerin dışında cadde etrafında artan nüfusa hizmet veren pek çok yeme-içme mekânı, finans, eğlence ve alışveriş mekânları açılmıştır.

Cadde üzerindeki mekânların dönüşümüne eğlence kültürünün değişmesi ve tüketim kültürünün değişmesi eşlik etmiştir. Cadde, Bahçelievler ilk olduğu zaman; çevresindeki konutlarda yaşayanlar için ticari, toplumsal kamusal alan sunarken; değişik amaçlarla bu caddeye gelen insan ve Eskişehir Yolu üzerindeki kurum ve kuruluş sayısındaki artış sebebiyle, bu alanlar farklı işlev ve biçimlenmelere hizmet etmeye başlamıştır. Bölgedeki üniversitelerin varlığıyla öğrenci yoğunluğu artmış, konutlar; ev sahiplerinin dışında öğrenciler tarafından mesken olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu durum evlerin geçici kullanımına sebep olmuş, mahalle yaşantısının olumsuz yönde değişmesini sağlamıştır. Komşuluk ilişkileri zedelenmeye başlamış, mahalle sakinlerinin evlerini terk edip yeni yapılanan bölgelere taşınmalarına sebep olmuştur.

Resim 21. Mado Pastanesi, 2005 (yazarın arşivinden)
Resim 22. Starbucks, 2019 (yazarın arşivinden)

Ayrıca, caddeye mahalle dışından gelen kamu ve özel sektör çalışanlarının, öğle yemeği ihtiyaçlarını karşılamaları için özellikle fast-food restoranları, Mc Donalds, Burger King, Subway, Hosta gibi zincir yemek mekânları, Starbucks, Caribou gibi zincir kahve mekanları, kafeler ve Mado ve Bulka gibi zincir pastaneler açılmıştır (Resim 21-22-23-24).

Resim 23. Otel, 2005 (yazarın arşivinden)
Resim 24. Mado Pastanesi-Global English Dersanesi 2019 (yazarın arşivinden)

Kullanıcı sayısının artışı, mahalle dokusunun bozularak, alışveriş ve eğlence mekânlarına, fast food restoranlarına ve kafelere dönüşmesine sebep olmuştur. Bu durum cadde üzerinde arsa fiyatlarının ve kiraların artmasına neden olmuştur. Daha büyük yatırımcılar Aşkabat Caddesi ile ilgilenmeye başlamıştır. Mango, Starbucks, Caribou, Mc Donalds ve Burger King gibi pek çok ünlü marka cadde üzerinde büyük reklam panolarıyla şubelerini açmışlardır (Resim 23-24). Bunlar cadde üzerinde artan tüketim ve marka kültürünü temsil eden mekânlardır. Aşkabat Caddesi özel sektör için Ankara'daki büyük sermaye yatırımının temsili mekânı haline gelmiştir. Markaların yan yana temsil edildiği açık hava alışveriş ve eğlence merkezi haline dönüşmüştür.

Resim 25. McDonald's fast food yeme-içme mekanı, 2005 (yazarın arşivinden)

Resim 26. McDonald's fast food yeme-içme mekanı, 2019 (yazarın arşivinden)

Caddedeki cadde-sokak-yaya etkileşimini sağlayan mekânlar değişim göstererek; ara alanlar ve kaldırımlar; kafe terasları, fast-food restoranları, pastaneler tarafından çevrelenerek, caddeden koparılıp, yaya ile iletişimin olmadığı yeni mekânlar oluşturulmuştur. Alçak duvarlar ve parmaklıklar, görüş alanını kapatacak biçimde, teras sınırlarını belirlemek ve etkileşimi önlemek için düzenlenmiştir. Bu mekânlarda insanlar hem aktör hem de izleyici olmaktan ziyade; iç mekânın kasvetli ortamında vakit geçirmeye başlamıştır (Resim 25-26).

Resim 27.Vakıfbank, 2019 (yazarın arşivinden) Resim 28.Ziraat Bankası, 2019 (web)

Ayrıca yeni yapılan banka şubelerinin (Vakıfbank, Garanti Bankası ve Ziraat Bankası) dış cephelerinin tamamen caddenin yüzünü değiştirmesi ile bankalar sadece imajını yenilemekle kalmayıp aynı zamanda cadde üzerinde finans sektörünün temsili mekânları haline gelmiştir (Resim 27-28).

Resim 29.Bit Pazarı, 2004 (yazarın arşivinden)
Resim 30.Akalın Düşün Salonu, 2004 (yazarın arşivinden)

Kafe ve fast food restoranlarının dışında, mahalle sakinlerinin cadde üzerinde bellek mekânı olarak tanımladığı; iki katlı eski ticari bir bina olan Bit-Pazarı el sanatları ürünlerini sergilenmesi ve satılması amaçlı kullanılmaktaydı. Ayrıca Bit Pazarının yanında bulunan Akalın Düşün Salonu birçok düğün ve eğlenceye hizmet etmiş bir mekândı. Bu mekânların yerine; tüketim ve markanın simgesi olan giyim mağazası yeni bir yapı ile caddede yerini almıştır (Resim 29-30-31).

Resim 31.Mango Giyim Mağazası, 2019 (yazarın arşivinden)

Ticari binanın altında bulunan yarı kapalı geçiş ise arka bölgede yer alan sokakla geçirgenlik sağlayıp, alışveriş alanlarına kestirme bir yaya dolaşımı sağlarken, günümüzde o geçiş tamamen kapatılıp, farklı eğlence kültürlerine hizmet eden mekânlara dönüştürülmüştür. Üst katında da yine caddeyle iletişimi olmayan eğlence mekânı oluşturulmuştur (Resim 32-33-34-35-36).

Resim 32. Yaya geçişi, 2004 (yazarın arşivinden)

Resim 33 Kafe yeme-içme mekanı, 2019 (yazarın arşivinden)

Resim 34-35-36. Yedikapı – eğlence mekânları geçişi, 2019 (yazarın arşivinden)

Eski 27. Sokağın (şimdi 70.sokak) köşesinde yer alan, kafe ve restoranların önündeki aktivitelerden farklı bir işlev sunan; Gima Alışveriş Merkezi mahalle sakini ve esnafının cadde üzerindeki bellek mekânları arasında yer almaktadır. Bu mekânın önündeki boşluk, günlük kullanıcıların buluşma ve bekleme noktası özelliğini taşımaktaydı. Aynı zamanda sokak satıcılarının da bulunduğu bir alan olarak ticari görev de üstlenmekteydi. Sokak satıcılarının kendilerine has olarak bu alanı işgal etme özellikleri, bu alanda mekânsal aktivite yoğunluğunu sağlamaktaydı. Bu ara alan; yaya etkileşim – iletişim – buluşma noktaları özelliğini taşımaktaydı.

Günümüzde bu etkileşim alanı, mekânsal dönüşüme uğrayarak, kapalı bir eğlence mekânı ve spor merkezi işlevine bürünmüştür. Ayrıca alışveriş kimliğini Migros markasıyla devam ettirmektedir (Resim 37-38).

Resim 37. Gima Alışveriş Merkezi, 2004 (yazarın arşivinden)

Resim 38. Migros – Alt katta Kafe – Üst Kat spor merkezi, 2019 (yazarın arşivinden)

4.BULGULAR - SONUÇ

Günümüzde Aşkabat Caddesi Bahçelievler’de oturan mahalle sakinleri için bir ticari ve toplumsal alan olmaktan çıkıp, tüketim kültürü ve değişen yaşam şekillerinin etkisiyle, günlük faaliyetlerden daha çok alışveriş, eğlence ve boş zaman geçirme aktiviteleri haline dönüşmüştür. Yapılan gözlemler; Aşkabat Caddesinde günün her saati bir hareketin olduğu, tüm kentlinin gece ve gündüz değişik saatlerde ulaşılabilirdiği, farklı tüketim, eğlence ve boş zaman aktivitelerinin yer aldığı bir ortam olduğunu göstermiştir. Ayrıca eğlence kültürünün anlam ve biçiminin büyük bir değişime uğradığı gözlemlenmiştir. Eğlenme deneyiminin içeriği değişerek, eğlence faaliyeti tüketim eylemi ile eşleşir olmuştur. Kamusal potansiyeli barındıran eğlence mekânları, etkileşim mekânı olarak kurgulanırken, değişen anlamı ve ekonomik değer yaratma kaygısıyla tüketim mekânlarına dönüşmüştür. Aktivitelerin çeşitliliği, eğlence mekânlarının geceleri yarattığı gürültü kirliliği, yaya yoğunluğu ve araç trafiğinin sıkışıklığı; mahalle sakinleri ve esnaf tarafından rahatsız edici boyutlara ulaşmış, bu durum birçok eski mahalle sakininin bu bölgeden ayrılmasına sebep olmuştur. Dönüşüm yeni mekânların yaratılmasına veya eski mekânların tüketiciler tarafından çekici hale getirilip yeni kullanımlar için adapte edilmesine yol açmıştır. Bu mekânlar; boş vakitlerin tüketimle ilişkilendirildiği, kullanıcı-mekân arasında etkileşimin olmadığı, kentliye ait olmayan, ticarete yönelik, popüler kültür mekânlarına dönüşmüştür. Tüketim toplumu; boş zamanını, bir çekim merkezi olan bu caddede; sanat galerileri, tiyatrolar, kitapçılar, sokak gösterileri, sergi gibi kültürel faaliyetlerin bulunmadığı ve bireyin iletişim - etkileşim içinde olamadığı mekânlarda geçirmektedir. Eğlence mekânlarının popülerliğinin temelini tüketim eylemi oluşturmaktadır. Bu cadde kent mekânından tüketim merkezi haline dönüşümün bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Özellikle son yıllarda, tüketim ve eğlence faaliyetlerine paralel olarak sosyal davranış kalıplarında hızlı değişimler ve mekânsal dönüşümler cadde üzerinde gözlemlenmektedir.

Günümüzde Aşkabat Caddesinin radikal değişimler geçirdiği gerçeğini bilerek, ikametden ticari amaçlı alanlara dönüşümler takip edildiğinde bu değişimin izlerini bulmak mümkündür. Yeni mekânlar yaratılmış ya da mevcut mekânlar tüketim amaçlı kullanımlara uygun hale getirilmiştir. Cadde tüketim faaliyetleri hâkimiyeti ile yeni çekim merkezi haline dönüşmüştür. Bu dönüşümlerin sonucunda anlık faaliyetlerde yoğunluk yaşanması ve aynı zamanda fiziksel mekânların plansız dönüşümleri kaotik ve düzensiz bir çevrenin oluşmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, fiziksel mekân ve sosyal uygulamaların birbirleriyle olan etkileşimlerinin Aşkabat Caddesinin ana karakterini oluşturduğu tespit edilmiştir. Kentsel halk mekânı ve sosyal yaşantının karşılıklı olarak dönüşümü sırasında, plansız doğaçlama, açık hava faaliyetlerinin yoğunlaşması ve aynı zamanda fiziki mekânların plansız dönüşümleri, caddenin imajını değiştirmiştir. Bu dönüşüm, kültürel faaliyetlerin yetersiz olduğu, tüketim faaliyetlerinin yer aldığı, plansız bir kentsel çevre oluşturmuştur. Eğlence ögesinin anlamı ve biçiminin yanında mekânı da değişime uğramıştır. Eğlence faaliyetlerinin içeriği değişerek, tüketim eylemi ile eşleşip, eğlence mekânları tüketim mekânlarına dönüşmüştür. Kentlerde yaşanan sosyal ve ekonomik değişiklikler ile üretim yerine tüketim eylemi geçmiştir. Çalışma alanı Ankara Bahçelievler Mahallesi Aşkabat Caddesi'yle, eğlence mekânlarının deneyimlerinin ve eğlence ögesinin anlam ve biçim değişikliğinin mekâna etkisi ortaya çıkartılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, A.N. (2016). Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekanlar. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 67–80.
- Adam, M. (1985). Ankara'da Kentsel Yaşam. *Mimarlık Dergisi*, 2–3, 28–29.
- Altman, R. (1998). Televizyon İncelemeleri. In *Eğlence İncelemeleri* (pp. 65–83). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bademli, R. (1985). 1920-1940 Döneminde Eski Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar. *Mimarlık Dergisi*, 2–3, 10–16.
- Cengizkan, A. (2000). Nihat Yücel, Bir Mimar Plancı. *Arredemento Mimarlık*, 7–8, 66–79.
- Ergir, Y. (2012). Ankara Fotoğrafları. Retrieved January 5, 2020, from <http://www.ergir.com/belgeseller.htm>
- Tankut, G. (2000). Jansen Planı Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Bürokrasisinin Kent Planlama Yaklaşımı. In *Tarih İçinde Ankara* (pp. 301–316).
- Gültekin, N., & Onsekiz, D. (2005). Ankara Kentinde Eğlence Mekanlarının Oluşumu ve Yer Seçimi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(1).
- Tekeli, İ. & İlkin, S. (1984). Bahçeli evlerin öyküsü. Ankara.
- Kansu, A. (2009). Jansen'in Ankara'sı için örnek bir "bahçe şehir" ya da SIEDLUNG: "Bahçeli Evler Yapı Kooperatifi" 1934-1939. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 187.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Malden: Blackwell.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Nalbantoğlu, Ü. (1984). Cumhuriyet Dönemi Ankarasında Orta Sınıf. In *Tarih İçinde Ankara* (pp. 289–302). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Orhan, M. (2018). The Impacts of The Building and Street Interface Relationship on Urban Space Quality. In B. C. Arabacıoğlu, P. Arabacıoğlu (Eds.), *4th International Conference on NewTrends in Architecture and Interior Design Proceedings Book* (pp. 187-191). ISBN:978-605-66506-5-9
- Osmay, S. (1998). 1923'ten Günümüze Kent Merkezlerinin Dönüşümü. 75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Roberts, K. (1999). *Leisure in Contemporary Society*. New York: CABI Publishing.
- Sargın, G. A. (2002). Ankara'nın Kamusal Yüzleri. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Çavdar, T. (1983). Devralınan Sosyal Hayat. In *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (pp. 828–835). İstanbul: İletişim Yayınları.